

Jovita Pogorevc Merčnik

Ocenjevanje vpliva nekaterih dejavnikov in dejavnosti koroških dijakov na pojav nasilja v družini

V prvem delu prispevka je predstavljeno razumevanje nasilja v družini v okviru Zakona o preprečevanju nasilja v družini, to pa je v nadaljevanju razširjeno na druge oblike nasilja v družini, npr. intimno partnerske umore, podrobneje je razčlenjeno tudi čustveno nasilje. Avtorica obravnava posledice nasilja v družini in predstavi zakonske podlage za obravnavo nasilja v družini. V nadaljevanju predstavi nekatere dejavnike tveganja, ki vplivajo na pojav nasilja v družini, kot so: zakonski stan, bivanjsko okolje, socialnoekonomski položaj in število otrok v družini. V teoretskem delu predstavi povezanost stališč posameznika in pojav nasilja v družini. V drugem delu so predstavljeni rezultati ankete, izvedene med koroškimi srednješolci o njihovih ocenah vpliva dejanj in dejavnikov na pojav nasilja v družini. Rezultati kažejo, da dijaki kot nasilna ravnanja bolj razumejo neposredna dejanja (klofuta, grožnja, siljenje v spolni odnos, ustrahovanje, zastraševanje parterja) kot pa posredna (pregledovanje žepov, nadzor nad finančnimi sredstvi, odpiranje pisem, verbalno poniževanje). Prav tako dijaki menijo, da na pojav nasilja v družini najbolj vpliva alkohol, temu pa sledijo nelegalne droge, nezadovoljstvo s partnerskim življenjem, težavno otroštvo in problemi v službi.

Ključne besede: nasilje v družini, dijaki, nasilna dejanja, stališča.

Mag. Jovita Pogorevc Merčnik, višja predavateljica, je zaposlena na centru za socialno delo Slovenj Gradec kot koordinatorka za preprečevanje nasilja v družini. Kot zunanja sodelavka sodeluje s Pedagoško fakulteto Univerze na Primorskem, kjer je habilitirana za področje pedagoške metodologije. Kontakt: csdsg.koor.nas@gov.si.

Assessment of the impact of certain factors and activities of students of slovenian carinthia on the onset of domestic violence

In the first part, understanding of domestic violence within the framework of the Domestic Violence Prevention Act is presented, and later further expanded to other forms of domestic violence, such as intimate partner murders. Emotional violence is analysed in more details. Consequences of domestic violence are reviewed and legal basis for dealing with domestic violence is presented. Some risk factors that influence the occurrence of domestic violence, are presented, such as marital status, living environment, socio-economic situation and the number of children in the family. In the theoretical part, the correlation of the individual's views and the phenomenon of domestic violence is shown. In the second part, the results of a survey conducted among secondary school students of Slovenian Carinthia about their assessments of the impact of acts and factors on the occurrence of domestic violence are presented. The results show that students are more likely to deem as violent the direct acts (a slap, a threat, forcing into sexual intercourse, bullying, intimidation of a partner) rather than indirect ones (checking pockets, controlling financial resources, opening letters, verbal humiliation). Also, students assess alcohol as the most common factor affecting the onset of domestic violence, followed by illegal drugs, dissatisfaction with partner life, difficult childhood and problems at work.

Key words: domestic violence, students, violent acts, point of views.

MsD. Jovita Pogorevc Merčnik, a senior lecturer, is employed at the Center for Social Work Slovenj Gradec as a coordinator for the prevention of domestic violence. As an external collaborator, she cooperates with the Faculty of Education of the University of Primorska, where she is habilitated for pedagogical methodology. Contact: csdsg.koor.nas@gov.si.

Nasilje v družini

Ko govorimo o nasilju, se to najpogosteje nanaša na medosebne odnose, v katerih ena oseba (povzročitelj) kaže moč nad drugo osebo ali več osebami

tako, da jih spravlja v podrejen položaj, pri tem pa uporablja različna sredstva in načine. Kadar gre za nasilje v družini, gre za medosebni odnos, ki se nanaša na družinske člane. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2016) navaja, da se nasilje v družini nanaša na naslednja razmerja: zakonec ali zunajzakonski partner, sorodnik v ravni vrsti, sorodnik v stranski vrsti do vštetega drugega kolena, posvojitelj in posvojenec, rejnik in otrok, nameščen v rejniško družino, skrbnik in varovanec, osebe, ki imajo skupnega otroka, osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, ter osebe, ki so v partnerskem razmerju, ne glede na to, ali živijo v skupnem gospodinjstvu. Razpon družinskih razmerij zakonodaja navaja dokaj široko, saj vključuje tudi razmerja, ki se ne nanašajo zgolj na krvne vezi, pač pa tudi razmerja, ki temeljijo na čustveni navezanosti.

Oblik izvajanja nasilja v družini je več. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2016) razlikuje med fizičnim, psihičnim, ekonomskim, spolnim nasiljem v družini, zanemarjanjem, zalezovanje in nasiljem nad otroki. Poleg tega poznamo še smrtonosno nasilje, katerega posledica je povzročitev smrti drugi osebi in ki je tudi najhujša oblika kaznivega dejanja v kriminaliteti (Podreka, 2014, str. 63). Šugman Stubbs (2010, str. 143–144) piše o čustvenem nasilju kot nasilju, ki je »nasproten« fizičnemu; poglobljena značilnost čustvenega nasilja je potreba po prevladi in obsega verbalno nasilje, ki porazno vpliva na samozaupanje in samopodobo posameznika, čustveno izsiljevanje, pri katerem gre za zavestno ali nezavedno zbujanje občutkov krivde, odgovornosti, empatije ali strahu pri partnerju, ustvarjanje kaosa, pri katerem nasilna oseba ustvarja izredne razmera in se spopada s partnerjem in okolico, ter spolno nadlegovanje, ki obsega siljenje v spolnost, kadar si drugi partner tega ne želi, in nenehno seksualizacijo partnerja.

Načinov oblikovanja kategorij nasilja v družini in tudi na sploh je še veliko. Ne glede na način kategoriziranja pa ima vsako nasilje v družini posledice. Najpogostejša in najvidnejša je telesna posledica, nevidne posledice nasilja pa se kažejo predvsem na duševnem zdravju žrtev (Leskovšek, 2013, str. 101). Psihične posledice nasilja so: tesnoba, depresija, jeza, sram, nenehen strah, slaba samopodoba, somatske težave (glavoboli, alergije, nepravilno bitje srca, motnje spanja, čiri) in tudi različne odvisnosti (Kodrič, 2007, str. 444). Ob dolgotrajnem nasilju se lahko pojavi več simptomov kot pri kratkotrajnem, prav tako so ugotovili, da se po končanem nasilnem razmerju zdravstveno in psihično stanje žrtev neha slabšati, ne vrne pa se v stanje, kakršno je bilo pred pojavom nasilja.

V Sloveniji imamo za področje obravnave nasilja v družini oblikovano zakonodajo, ki zagotavlja, da se na tem področju problematika obravnava multidisciplinarno. To omogočajo predpisi:

- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2016),
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno izobraževalne zavode (2009),
- Pravilniki o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavni nasilja v družini (2009),
- Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini (2010),

- Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvenih dejavnosti (2011),
- Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (2014).

Sprejeta zakonodaja omogoča, da se nasilje v družini zaznava, obravnava in tudi preganja. Na tem področju prav tako vodijo podatke o številu zaznanih primerov nasilja v družini. Podatki Generalne policijske uprave (Ministrstvo za notranje zadeve, 2016) kažejo, da je bilo leta 2016 na območju Policijske uprave Celje (kamor sodi tudi Koroška) na 100.000 prebivalcev zaznanih 127 prekrškov z znaki nasilja v družini in 858 izrečenih ukrepov prepovedi približevanja¹.

Za obravnavo nasilja v družini je predpisan tudi multidisciplinarni pristop. Ta se je na področju obravnave nasilja v družini v evropski zakonodaji uveljavil in razvil že konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let 20. stoletja na pobudo nevladnih organizacij. Cilj multidisciplinarnega pristopa je oblikovati koordiniran (in zato tudi učinkovit) pristop k obravnavanju nasilja (Filipčič, 2014, str. 161–162).

Pri obravnavi in zaščiti žrtev nasilja v družini multidisciplinarnost najpogosteje zagotavljajo ta področja: socialno varstvo žrtvam zagotavlja oporo, pripravlja varnostni načrt in individualni načrt pomoč, policija in tožilstvo imata možnost preganjanja nasilnih ravnanj kot samostojno kaznivo dejanje, za posledice nasilja v družini na zdravju se vključuje zdravstveno področje. Kadar so v nasilje v družini vpleteni tudi otroci, je potrebno sodelovanje vzgoje in izobraževanja, saj se posledice nasilja v družini lahko kažejo tudi na učnem uspehu otroka in njegovem vedenju. Glede na to, da je cilj obravnave nasilja v družini, da se nasilje v družini preneha, je multidisciplinarna obravnava smiselna.

Ko govorimo o prenehanju nasilja v družini, ni dovolj, da razmišljamo samo o pomoči žrtvi. Treba je zagotoviti tudi obravnavo povzročitelja nasilja v družini – to je v okviru zakonodaje prav tako možno, vendar zapisano nekoliko bolj ohlapno. Obravnava povzročiteljev nasilja v družini poteka tako, da se ta čim bolj zaveda lastnih neprimernih ravnanj in do njih razvija kritičen odnos. Pri tem multidisciplinaren pristop ni izključen niti z zakonodajnega niti s praktičnega vidika.

O smiselnosti obravnave področja nasilja v družini pričajo tudi podatki, da je bilo v letih 2000–2011 v Sloveniji 127 intimno partnerskih umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja, pri tem pa je bilo med žrtvami 72,4 % žensk (Podreka, 2014, str. 63), pa tudi, da je v veliki večini pregledanih primerov intimno partnerskih umorov in poskusov umora bila opazna zgodovina intimno partnerskega nasilja nad partnerko (Podreka, 2014, str. 65).

¹ Po Pravilniku o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju, območju (2014) ter Zakona o nalogah in pooblastilih policije (2013) imajo policisti možnost, da v primeru zaznanega nasilja v družini ob določenih pogojih povzročitelju izrečejo ukrep prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju za obdobje 48 ur in ga po izteku tega obdobja preiskovalni sodnik potrdi, spremeni ali razveljavi. Lahko ga tudi podaljša, najprej za obdobje do 15 dni ter nato še na predlog žrtve do 60 dni. Ukrep prepovedi približevanja pomeni, da se iz okolja, kjer se nasilje v družini dogaja, povzročitelj mora umakniti.

Dejavniki tveganja pri doživljanju nasilja v družini

Možnosti za pojav nasilja v družini zagotovo niso enake v vseh družinah. V svetovnem merilu so bile opravljene nekatere raziskave, v katerih so prepoznani dejavniki, ki so povezani z nasiljem v družini v smeri večje verjetnosti za pojav nasilja v družini. Zato jih poimenujemo dejavniki tveganja.

Definicije, kaj je nasilje in kaj je nasilje v družini, so danes precej jasne in razumljive, kljub temu pa se še vedno ugotavlja, da žrtve takšna ravnanja ne prepoznajo vedno. O zaznavanju intimno partnerskega nasilja v Braziliji govori podatek, da je med ženskami, ki so iskale pomoč v osnovni zdravstveni oskrbi zaradi doživljanja nasilja 48,7 % takšnih, ki so to tudi prepoznale. Med ženskami, ki pa osnovnega zdravstvenega zavarovanja nimajo urejenega in imajo izkušnjo s katero od oblik intimno partnerskega nasilja, pa je stopnja samozaznave nižja. V nadaljevanju so ugotavljali še, da je intimno partnersko nasilje povezano z nižjo izobrazbo in nižjimi ekonomskim položajem; ženske s krajšim časom šolanja in ženske, ki imajo nižji ekonomski položaj, bodo verjetneje doživele intimno partnersko nasilje (Mathias, Bedone, Osis in Fernandes, 2013). Da sta stopnja izobrazbe in poklic, ki ga posameznik opravlja, pomembna pokazatelja nasilja v družini, je prepoznala tudi Golu (2014, str. 615), ki je prav tako ugotavljala razliko v samopodobi in izražanju besednega sovraštva med ženskami, žrtvami nasilja v družini, ter ženskami, ki so v življenju doživele epizodo nasilja v družini.

Kot dejavniki tveganja za doživljanje nasilja v družini so bili prepoznani tudi starost, zakonski stan, bivanjsko okolje in družinski proračun. Na Cipru je 28 % sodelujočih žensk potrdilo, da je bil partner vsaj enkrat nasilen v družini (Mavrikiou, Apostolidou in Parlalis, 2014).

Če povzamemo predstavljene ugotovitve tujih raziskav, zasledimo, da je večini omenjenih dejavnikov tveganja skupno, da sooblikujejo posameznikov položaj v družbi. Povezanost med položajem posameznika v družbi in pojavom nasilja v družini ugotavljamo takole: slabši kot je položaj posameznika v družbi, večja je verjetnost za pojav nasilja v družini. Glede na to, da so bile raziskave opravljene v različnih državah z različnimi kulturnimi značilnostmi in posebnostmi, razumemo, da na pojav nasilja v družini lahko vpliva tudi položaj posameznika v družbi, ne glede na kulturno pripadnost. Iz tega sklepamo, da omenjeni dejavniki tveganja za pojav nasilja v družini veljajo tudi za slovensko družbo. Vendar pa so takšni empirični podatki v slovenskem prostoru skopi.

Slovenska javnomnenjska raziskava², ki bil izvedena o tej problematiki, navaja, da so do različnih oblik nasilja v družini strpnejši starejši, nižje izobraženi, verujoči in moški ter tudi tisti, ki so zavezani tradicionalnim vrednotam (Sedmak in Kralj, 2006, str. 107). Med dejavniki prepoznavamo tudi tiste, ki sooblikujejo družbeni položaj posameznika (izobrazba, zavezanost tradicionalnim vrednotam, vera ...). To omenjeni sklep o podobnosti dejavnikov tveganja med različnimi državami potrjuje.

Med slovenskimi srednješolci se za izpostavljenost vsem oblikam nasilja v družini kot rizični dejavniki kažejo: nizek socialno ekonomski status (slabo materialno stanje) družine, večje število otrok v družini in življenje s samo enim

² Med tujimi raziskavami nismo zasledili takšne, v kateri bi bila preučevana stališča do nasilja v družini. Pri tem smo bili usmerjeni samo na nasilje, ki se dogaja v družini.

staršem. Prav tako se ugotavlja, da večina v raziskavo vključenih anketirancev, ki so izpostavljeni nasilju v družini, ne prepoznava navzočnosti nasilja v družini. Kljub temu pa je o izpostavljenosti temu poročalo 40,2 % srednješolcev, pri tem pa prevladuje psihično nasilje. O izpostavljenosti fizičnem nasilju v družini je poročalo 32,7 % srednješolcev (Domiter Protner, 2014).

Na odnos do nasilja v družini zagotovo vplivajo tudi stališča posameznika, ki jih oblikuje do tega pojava in so celota prepričanj, čustev in vrednostnih ocen do različnih socialnih situacij in objektov, ki delujejo kot trajna pripravljenosti za določen način vedenja (Babšek, 2009, str. 160). Nekatera stališča se oblikujejo v procesu socializacije že v zgodnjem otroštvu s pogojevanjem in posnemanjem vedenja staršev, druga pozneje, na podlagi informacij in znanja ter posameznikovih značilnosti. Stališča so pomemben del osebnosti, vplivajo na vse duševne procese; učenje in pomnjenje, pozornost, zaznavanje, odločanje, presojanje in čustva, stališča usmerjajo pozornost, pozornejši smo na dejstva in situacije, ki se skladajo z našimi stališči (Kompore, Stražiščar, Dogša, Vec, Jaušovec in Curk, 2005, str. 321).

Na področju stališč in prepričanj je bilo glede nasilja v družini med slovenskimi prebivalci ugotovljeno, da se med njimi kaže dvojnost glede nasilja nad ženskami. Na eni strani se kaže zavedanje tega problema in se ga razume kot družben problem, hkrati pa je opazna velika strpnost do nekaterih oblik nasilja in velja prepričanje, da je nasilje v družini zasebni problem. Prav tako slovenska javnost še vedno verjame v stereotipe in zmote, ki jih na področju nasilja v družini in nad ženskami poznamo, ter takšnih ravnanj ne prepoznajo kot širšega družbenega problema (Medarić, 2011).

Primerjava podatkov javnomnenjskih raziskav v Sloveniji iz let 2005 in 2012 kaže, da se je občutljivost za nasilje med Slovenci zmanjšala, povečala se je strpnost do nasilja nad ženskami ter do prenašanja odgovornosti in krivde na žrtve, prav tako se povečuje prepričanje, da je nasilje v družini zasebni in ne javni problem (Sedmak in Kralj, 2014).

Metodološke značilnosti raziskave

Zakonodaja na področju nasilja v družini v Sloveniji, ki je v veljavi več kot deset let, predvideva ničelno toleranco do nasilja v družini. Kljub temu podatki o številu obravnavanih primerov nasilja v družini na centrih za socialno delo in policiji ne kažejo, da se temu cilju približujemo³. Posameznik deluje in ravna tudi v skladu s svojimi stališči, ki se oblikujejo in spreminjajo vse življenje, največ znotraj skupin, ki jim pripada, pri tem pa so še posebej pomembne tudi primarne skupine, kot so družina in prijatelji, ki posameznika podprejo in nagradijo, kadar sprejme njihov vrednostni sistem in stališča oz. ga lahko izločijo, če se posameznik ne sklada z njihovim vrednostnim sistemom (Kompore, Stražiščar, Dogša, Vec, Jaušovec in Curk, 2005, str. 324–326).

Z raziskavo želimo ugotoviti, kakšna so stališča do nasilja v družini med koroškimi srednješolci. Natančneje smo preverjali, ali dijaki koroških srednjih

³ Podatki o obravnavanih primerih nasilja v družini izhajajo iz baze socialnih podatkov centrov za socialno delo in letnih poročil o delo policije.

šol izbrana ravnanja ocenjujejo kot nasilna dejanja, in njihovo oceno stopnje vpliva izbranih dejavnikov na pojav nasilja v družini. Ocenjujemo, da bi s spreminjanjem stališč dijakov do nasilja v družini lahko vplivali na uporabo takšnih ravnanj v obdobju adolescence ter tudi pozneje, v odrasli dobi. Za ta namen pa moramo najprej poznati njihova stališča. Koroško regijo smo izbrali, ker podatki koroških centrov za socialno delo⁴ o obravnavanih primerih nasilja v družini v zadnjih petih letih nihajo in nas zanima, ali bi bilo smiselno oz. potrebno vplivati na spreminjanje stališč pri srednješolcih iz te slovenske regije.

Za zbiranje podatkov smo kot instrument uporabili modificiran anketni vprašalnik avtorjev Sedmak, Kralj, Medarič in Simčič (2006). Anketni vprašalnik je bil oblikovan v spletnem anketarju 1ka, ki smo ga v dogovoru z vodstvi srednjih šol in ob njihovi podpori posredovali dijakom, da so ga izpolnili. V raziskavi je sodelovalo 261 dijakov, ki so vključeni v izobraževalni proces na Šolskem centru Ravne na Koroškem in Šolskem centru Slovenj Gradec. To obsega 9,1 % vseh dijakov, ki se izobražujejo v koroški regiji⁵.

Pridobljene podatke smo obdelali s statističnim programom IBM SPSS Statistic 22 na nivoju deskriptivne in inferenčne statistike, pri tem pa smo za ugotavljanje razlik glede na spol uporabili χ^2 - preizkus hipoteze enakih verjetij in glede na kraj bivanja χ^2 - preizkus hipoteze neodvisnosti.

Predstavitev in interpretacija rezultatov

Ocena dijakov, ali je posamezno ravnanje nasilno

Preglednica 1: Ocena dijakov, ali je posamezno ravnanje nasilno.

Trditev	da	ne	skupaj
klofuta	196 (72 %)	75 (28 %)	271 (100 %)
grožnja	229 (85 %)	41 (15 %)	270 (100 %)
siljenje v spolni odnos	242 (90 %)	28 (10 %)	280 (100 %)
ustrahovanje	240 (89 %)	20 (11 %)	260 (100 %)
zastaševanje partnerja	235 (88 %)	33 (12 %)	268 (100 %)
pregledovanje žepov	89 (32 %)	186 (68 %)	275 (100 %)
kontrola nad finančnimi sredstvi partnerja	99 (36 %)	173 (64 %)	272 (100 %)
odpiranje pisem	93 (34 %)	177 (66 %)	270 (100 %)
verbalno poniževanje posameznika	220 (81 %)	59 (19 %)	279 (100 %)

Nasilna dejanja smo razdelili na neposredna (klofuta, grožnja, siljenje v spolni odnos, ustrahovanje in zastaševanje partnerja) ter posredna (pregledovanje žepov, kontrola nad finančnimi sredstvi partnerja, odpiranje pisem in verbalno ponižanje posameznika).

Klofuto ima za nasilno dejanje 72 % vprašanih. Statistično pomembna razlika glede na spol ($\chi^2 = 7,664$, $g=1$, $p=0,006$) kaže, da so do tega dejanja kot

⁴ Podatki so zbrani na Centru za socialno delo Slovenj Gradec.

⁵ Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (2016) se je v šol. letu 2016/17 v Sloveniji izobraževalo 75.325 dijakov, od tega iz koroške regije 2829.

nasilnega bolj kritična dekleta. Prav tako statistično pomembna razlika glede na kraj bivanja ($x^2=11,127$, $g=2$, $p=0,004$) kaže, da več tistih, ki klofute nimajo za nasilno dejanje, prihaja iz vasi.

Da je grožnja nasilno dejanje, pritrjuje 85 % vprašanih srednješolcev. To je velik delež in kaže na visoko kritičnost do takšnega ravnanja pri njih, zato to ocenjujem kot pozitivno. Kljub temu pa v nadaljevanju iz analize izhaja, da so do grožnje kot nasilnega dejanje manj kritični dijaki, ki prihajajo iz vasi ($x^2=6,466$, $g=2$, $p=0,039$) ter dijaki moškega spola ($x^2=4,512$, $g=1$, $p=0,034$).

Dijaki v veliki večini kot nasilno dejanje zaznavajo siljenje v spolni odnos, saj temu pritrjuje 90 % anketirancev. Statistično pomembna razlika se pri tem kaže glede na spol ($x^2=5,466$, $g=1$, $p=0,019$), saj so do tega dejanja bolj strpni fantje, dekleta pa se v celoti strinjajo, da je takšno ravnanje nasilno.

Da je ustrahovanje nasilno dejanje, meni zelo velik delež dijakov (89 %). Nadaljnja analiza pa je pokazala obstoj statistično pomembnih razlik, ki se kažejo glede na bivanje ($x^2=6,615$, $g=2$, $p=0,037$), saj več dijakov iz vasi ustrahovanja nima za nasilno dejanje. Prav tako smo ugotovili, da ima pri tem pomembno vlogo tudi spol ($x^2=3,560$, $g=1$, $p=0,059$), saj več fantov ustrahovanja nima za nasilno dejanje.

Zastraševanje partnerja ima za nasilno dejanje velik delež dijakov (88 %).

Iz navedenega je razvidno, da so srednješolci na Koroškem do dejanj, ki neposredno izražajo nasilno ravnanje, kritični in jih v veliki večini ocenjujejo kot nasilna. Iz tega sklepamo, da je manjša verjetnost sprejemanja in tudi povzročanja takšnih ravnanj manjša. Iz navedenega je tudi razvidno, da se večja občutljivost za takšna ravnanja kot nasilna kaže pri deklicah. Med tistimi, ki navedenih dejanj ne ocenjujejo kot nasilnih, so v večji meri fantje, zlasti tisti, ki prihajajo iz vasi.

Med posredne oblike nasilja smo uvrstili dejanja, za katera ni nujno, da bližnjega spravljajo neposredno v podrejen položaj, a nad njim kljub temu izvajajo nadzor.

Pregledovanje žepov doživlja kot nasilno ravnanje le 32 % vprašanih dijakov. Prav tako se v zvezi s tem ravnanjem kažejo statistično pomembne razlike glede na bivanje ($x^2=6,375$, $g=2$, $p=0,041$): več dijakov, ki pregledovanja žepov nimajo za nasilno ravnanje, prihaja iz vasi. Prav tako se večja strpnost do tega ravnanja kaže med fanti, saj je med njimi več takšnih, ki menijo, da pregledovanje žepov ni nasilno dejanje ($x^2=4,204$, $g=1$, $p=0,040$).

Tudi pri nadzoru nad finančnimi sredstvi se je pokazalo, da le tretjina (36 %) dijakov to dejanje ocenjuje kot nasilno. Prav tako se je pokazala statistično pomembna razlika glede na spol ($x^2=5,400$, $g=1$, $p=0,020$), saj je več fantov, ki nadzora nad finančnimi sredstvi nimajo za nasilje v družini.

Velik je delež dijakov, ki pritrjujejo, da je verbalno ponižanje posameznika nasilno ravnanje (81 %). V nadaljevanju natančnejša analiza podatkov kaže, da več tistih, ki tega dejanja ne ocenjujejo kot nasilnega, prihaja iz vas ($x^2=7,558$, $g=2$, $p=0,023$) oz. so moškega spola ($x^2=6,854$, $g=1$, $p=0,009$).

Na odpiranje pisem kot nasilno dejanje gleda 34 % vprašanih dijakov. To je majhen delež.

Iz navedenega ugotavljamo, da so koroški srednješolci do posrednih oblik nasilja v družini strpni. Njihova majhna kritičnost do tega nakazuje na večjo

verjetnost, da bodo takšna ravnanja od drugih sprejemali in jih tudi sami uporabljali. Na področju ocenjevanja posrednih nasilnih ravnanj bi bilo smiselno in potrebno, da bi se dijakom omogočalo razvijanje čustvene komponente, predvsem razvijanje empatije, saj bi to pripomoglo k zaznavanju negativnih občutij, ki jih ob takšnih ravnanjih lahko doživlja posameznik.

Ugotavljamo, da so koroški dijaki bolj kritični do neposrednih nasilnih ravnanj, pri katerih je posledica nasilnega ravnanja vidna. Takšna ravnanja so v veliki večini ovrednotili kot nasilje v družini, pri ravnanjih, kjer neposredne posledice ni in se kot posledica pojavljata podrejenost in prizadetost, so dijaki ravnanje kot nasilno ovrednotili v manjšem deležu. Pri teh oblikah gre v večji meri za nasilje v družini, pri katerem posledice niso vidne in jih pogosto neposredno ne povežemo z nasiljem v družini.

V zvezi z ocenjevanjem, ali so dejanja nasilna, lahko sklenemo, da koroški dijaki v veliki večini posamezna ravnanja kot takšna tudi ocenjujejo. Menimo, da je to dobro, saj kaže na visoko občutljivost do takšnih ravnanj. Treba pa je opozoriti na razlike, ki se pri tem kažejo v oceni posrednih in neposrednih dejanj kot nasilnih in na manjšo kritičnost do nasilnih dejanj pri fantih in dijakih, ki prihajajo iz vasi. V zvezi s tem menimo, da med koroškimi dijaki še vedno velja, da norme, ki nasilje pojmujejo kot obliko moškosti in moškega kot glavo družine, lahko na kulturni ravni opravičuje nasilje (Filipčič, 2006, str. 50–51). V tem kontekstu lahko tudi pojasnim, da več koroških dijakov moškega spola posrednih dejanj ne ocenjuje kot nasilje v družini. Takšno razumevanje nekaterih posrednih oblik nasilja v družini kaže tudi, da nasilje v družini ne bo prepoznano, obravnavano in preganjano. Ljudje se tako ne obrnejo na ustrezne službe pomoči, če ocenjujejo, da so določene oblike nasilnih ravnanj normalne in sprejemljive, ali če verjamejo, da so oni tisti, ki s svojim neprimernim vedenjem izzivajo nasilnega partnerja (Filipčič, 2002, str. 108).

Ocenjevanje vpliva dejavnikov na pojav nasilja v družini

Preglednica 2: Strinjanje dijakov z vplivanjem dejavnikov na pojav nasilja v družini.

dejavniki	sploh ne vpliva	ne vpliva	niti ne vpliva, niti vpliva	vpliva	popolnoma vpliva	skupaj
alkohol	24 (9 %)	6 (2 %)	29 (11 %)	136 (50 %)	75 (27 %)	270
nelegalne droge	17 (6 %)	10 (4 %)	38 (14 %)	118 (45 %)	74 (28 %)	257
nezadovoljstvo s partnerskim življenjem	11 (4 %)	11 (4 %)	74 (28 %)	137 (52 %)	29 (11 %)	262
težavno otroštvo	13 (5 %)	17 (6 %)	72 (27 %)	132 (49 %)	27 (10 %)	261
problemi v službi	15 (6 %)	34 (13 %)	71 (26 %)	123 (46 %)	19 (7 %)	262
nezaposlenost	12 (4 %)	32 (12 %)	109 (41 %)	95 (36 %)	16 (6 %)	264
slab ekonomski položaj (revščina)	13 (5 %)	39 (15 %)	99 (37 %)	92 (34 %)	19 (7 %)	262
Majhna samozavest	19 (7 %)	53 (20 %)	83 (31 %)	89 (33 %)	17 (6 %)	261
nasilne vsebine v medijih	30 (11 %)	47 (18 %)	90 (34 %)	72 (27 %)	22 (8 %)	261
pripadnost drugi kulturi, kot je vaša	33 (13 %)	45 (17 %)	94 (36 %)	68 (26 %)	18 (7 %)	261
nizka izobrazba	40 (15 %)	68 (25 %)	85 (32 %)	59 (22 %)	10 (4 %)	261

V drugem delu smo dijake povprašali o njihovi oceni vpliva nekaterih dejavnikov na pojav nasilja v družini. Največ dijakov ocenjuje, da je alkohol dejavnik, ki vpliva oz. popolnoma vpliva na pojav nasilja v družini; takšno oceno je podalo 77 % vprašanih. Zlorabo alkohola je mogoče opredeliti kot situacijski dejavnik, ki odpravlja zavore, megli presojo in zmanjšuje zmožnost posameznika za razumevanje in ustrezne razlage medosebnih interakcij, to pa povečuje verjetnost nasilnega vedenja, odnos do popivanja je odvisen do kulture (Selič, 2006, str. 14). Med alkoholom in nasiljem v družini posredne povezanosti ni, motivi za uživanje alkohola so npr. brezposelnost, finančne težave, stresi, porušeni odnosi med partnerjema, občutek nemoči (Filipčič, 2002, str. 51). Pri ocenjevanju alkohola kot dejavnika, ki vpliva na pojav nasilja v družini, se je pokazala tudi statistično pomembna razlika, in sicer glede na spol ($\chi^2 = 17,591$, $g=5$, $p=0,0004$), saj več fantov meni, da alkohol ne vpliva na pojav nasilja v družini, dekleta pa so v večini prepričane, da vpliva ali popolnoma vpliva, prav tako med njimi ni neopredeljnih. Iz navedenega lahko povzamemo, da dijaki, med njimi več deklet, razloge za pojav nasilja v družini pripisuje tudi čezmernemu pitju alkohola. To kaže na njihovo toleriranje, opravičevanje in sprejemanje nasilja v družini. Odgovori dijakov nakazujejo, da čezmerno pitje alkohola velja za sprejemljivo moško obnašanje (Filipčič, 2002, str. 50–51). Prav tako je čezmerno pitje alkohola na Koroškem še posebej opazno v občinah v dravski dolini (Božank, 2017). To kaže, da se nasilje v družini, ki se v teh krajih pojavlja v povezavi s čezmernim pitjem alkohola, ne prijavlja, obravnava in preganja, temveč se razume in sprejema kot sprejemljivo vedenje moškega.

Dijaki menijo, da poleg alkohola na pojav nasilja v družini vplivajo nelegalne droge, to je z izbiro odgovora »vpliva« in »popolnoma vpliva« izrazilo 73 % vprašanih, 63 % anketiranih dijakov je (popoln) vpliv na pojav nasilja v družini pripisalo nezadovoljstvu s partnerskim življenjem. Da težavno otroštvo prav tako vpliva na pojav nasilja v družini, ocenjuje 59 % dijakov, 53 % pa jih (popoln) vpliv pripisuje problemom v službi.

V manjšem deležu dijaki menijo, da na pojav nasilja v družini vplivajo tudi nezaposlenost (42 %), slab ekonomski položaj (41 %) in majhna samozavest (39 %). Pri dejavniku nezaposlenost in slab ekonomski položaj je precej velik tudi delež dijakov, ki na področju ocenjevanja vpliva izražajo neodločnost (»niti vpliva niti ne vpliva«). Najmanjše število dijakov pa ocenjuje, da na pojav nasilja v družini vplivajo nasilne vsebine v medijih (35 %), pripadnost drugi kulturi, kot je njihova (32 %), in nizka izobrazba (26 %).

Kocijan Hercigonja in Hercigonja Novković (2009, str. 182) navajata, da poznamo več dejavnikov na individualni, družinski in družbeni ravni, ki jih je mogoče prepoznati kot povod za pojav stresa, ki pogosto povzroči nasilna ravnanja v družini. Nadaljujeta, da je v družinah, ki so pod stresom, pogosto opaziti: vpliv alkohola, zanemarjenost in čustveno zlorabo, nizko izobrazbo staršev in težave s sprejemanjem v socialnem okolju, zato starši delujejo pod vplivom nerazsodnosti in naučenih vzorcev vedenja.

Med dejavniki stresa so zagotovo tudi nezadovoljstvo s partnerskim življenjem, problemi v službi, nezaposlenost, slab ekonomski položaj. Pri tem je treba opozoriti, da stres ne more in ne sme biti vzrok ali celo opravičilo za pojav nasilja

v družini. Dejavniki stresa so lahko dejavniki tveganja, zaradi katerih je večja verjetnost, da se nasilje v družini pojavi. Ker odgovori dijakov ne izključujejo možnosti takšnega razumevanja, bi bilo med njimi smiselno izvesti aktivnosti, z vsebino katerih bi jih na izkustven in doživljajski način seznanili s povezanostjo vpliva omenjenih dejavnikov na pojav nasilja v družini. To bi omogočilo, da oblikujejo kritičen pogled pri razumevanju povezanosti povzročiteljev stresa, stresa samega in nasilja v družini ter v preglednici navedene dejavnike razumejo kot dejavnike tveganja za pojav nasilja v družini in ne kot vzrok oz. opravičilo zanje.

Sklep

V prvem delu raziskovalnega poročila, kjer so dijaki podali oceno, ali je posamezno dejanje nasilno, smo na področju neposrednega izražanja nasilja ugotovili, da večji delež vprašanih dijakov ocenjuje izbrano ravnanje kot nasilno. To kaže na njihovo kritičnost. Ravnanja, ki veljajo za neposredne oblike nasilja v družini, so: klofuta, grožnja, siljenje v spolni odnos, ustrahovanje, zastraševanje partnerja. Pri teh dejanjih, razen pri zastraševanju partnerja, se je pokazala tudi statistično pomembna razlika glede na kraj bivanja (mesto, primestje, vas) in spol (fantje, dekleta). Pri siljenju v spolni odnos se statistično pomembna razlika kaže le glede na spol.

Med dejanji, ki smo jih uvrstili med posredne oblike nasilja v družini, so: pregledovanje žepov, verbalno ponižanje posameznika, kontrola nad finančnimi sredstvi in odpiranje pisem. Odgovori dijakov do teh ravnanj kažejo večjo strpnost.

Med dejavniki, za katere so dijaki morali oceniti njihov vpliv na pojav nasilja v družini, so kot dejavnik, ki najpogosteje vpliva na pojav nasilja v družini, ocenili alkohol, nelegalne droge, nezadovoljstvo s partnerskim življenjem, težavno otroštvo in probleme v službi.

Iz odgovorov koroških srednješolcev je razvidno, da njihov odnos do nasilja v družini ne izraža ničelne tolerance. Večja občutljivost se kaže pri ocenjevanju neposrednih oblik nasilja v družini, pri posrednih je ta občutno manjša. Prav tako kot dejavnike, ki vplivajo na pojav nasilja v družini, visoko ocenjujejo tiste, zaradi katerih se pogosto pojavlja stres, zaradi katerega se lahko pojavi nasilje v družini.

Iz navedenega lahko povzamem, da bi med srednješolci bilo smiselno vplivati na spreminjanje stališč do nasilja v družini, in sicer v smeri večje občutljivosti koroških dijakov do nasilja v družini. Za doseganje tega bi med njimi lahko izvedli preventivne dejavnosti, v katerih bi dijaki bili seznanjeni s posledicami posrednega nasilja v družini z namenom oblikovanja kritičnega mišljenja do takšnih ravnanj. Prav tako bi bilo treba s preventivno dejavnostjo v zvezi z dejavniki, ki vplivajo na pojav nasilja v družini, te ovrednotiti kot dejavnike tveganja, ki povzročajo stres, ki lahko povzroči nasilje v družini. S tem bi preprečili morebitno razvijanje vzročno-posledične zveze med nasiljem v družini in omenjenimi dejavniki, s tem pa bi »dolgoročno prispevali k zmanjševanju možnosti za prenos nasilja v naslednje generacije« (Domiter Protner, 2013, str. 258) ter tako pripomogli k oblikovanju družbe z večjo stopnjo občutljivosti za pojav nasilja v družini.

Viri

- Babšek, B. (2009). *Osnove psihologije: skrivnosti sveta v nas*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeve družbe.
- Božank, B. (2017). *Problematika alkohola na koroškem*. Regijski posvet: Alkohol prijatelj ali sovražnik v Slovenj Gradcu (neobjavljeno).
- Domiter Protner, K. (2013). Socialnoekološki model preventivne dejavnosti na področju izpostavljenosti otrok in mladostnikov nasilju v družini. *Socialno delo*, 52(4), str. 251–260.
- Domiter Protner, K. (2014). *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex založba.
- Filipčič, K. (2014). Zakonodaja na področju preprečevanja nasilja v družini v Sloveniji. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon* (str. 157–173). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Golu, F. (2014). Predictors of domestic violence - comparative analysis. *Procedia. Social and behavioral sciences*, 127, str. 611–615.
- Kocijan Hercigonja, D. & Hercigonja Novković, V. (2009). Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18(2), str. 181–184.
- Kodrič, B. (2007). Etiologija, dinamika in posledice nasilja v družini. *Socialna pedagogika*, 11(4), str. 429–452.
- Kompare, A. Stražisar, M., Dogša, I., Vec, T., Jaušovec, N., Curk, J. (2005). *Psihologija: spoznanja in dileme*. Ljubljana: DZS.
- Leskovšek, V. (2013). Vpliv nasilja na zdravje žensk. V V. Leskovšek, M. Antič, I. Selišnik, K. Filipčič, in drugi (ur.), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji* (str. 101–116). Maribor: Založba Aristej.
- Mathias, A. K. R. A., Bedone, A., Osis, M. J. D., & Fernandes, A. M. S. (2013). Perception of intimate partner violence among woman seeking care in the primary healthcare network in Sao Paulo state, Brazil. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 121, str. 214–217.
- Mavrikiou, P. M., Apostolidou, M., & Parlalis, S. K. (2014). Risk factors for the prevalence of domestic violence against women in Cyprus. *The Social Science Journal*, 51, str. 295–301.
- Medarič, Z. (2011). Domestic violence against women in Slovenia: a public problem? *Revija za socialnu politiku*, 18(1), str. 25–45.
- Ministrstvo za notranje zadeve (2016). Letno poročilo o delu policije za 2016. Pridobljeno 12. 10. 2016 s <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
- Podreka, J. (2014). Intimnopartnerski umori v Sloveniji in njihova spolna zaznamovanost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(1), str. 60–73.
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno izobraževalne zavode (2009). *Ur. l. RS*, št. 104/2009.
- Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvenih dejavnosti (2011). *Ur. l. RS*, št. 38/2011.
- Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (2014). *Ur. l. RS*, št. 49/2014.
- Pravilniki o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavni nasilja v družini (2009). *Ur. l. RS*, št. 31/2009.
- Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini (2010). *Ur. l. RS*, št. 25/2010.

- Statistični urad Republike Slovenije (2016). Regije v številkah. Statistični portret slovenskih regij. Pridobljeno 4. 6. 2017 s <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8941/regije-v-stevilkah.pdf>.
- Sedmak, M., & Kralj, A. (2006). Nevarna zasebnost – nasilje v družini v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, 22(53), str. 93–110.
- Sedmak, M., & Kralj, A. (2014). Povečanje tolerancije prema nasilju nad ženama u privatnoj sferi: promjene u slovenskom javnom mnijenju između 2005. i 2012. godine. *Revija za sociologiju*, 44(1), str. 31–58. Pridobljeno 20. 5. 2016 s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=195006.
- Sedmak, M., Kralj, A., Medarič, Z., & Simčič, B. (2006). *Nasilje v družinah v Sloveniji: rezultati raziskave*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper. Pridobljeno 3. 6. 2016 s http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/r_nasilje_v_druzinah_rezultati.pdf.
- Selič, P. (2006). Pravica ne biti žrtev nasilja. V J. Balažic, & P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi. XII. Spominsko srečanje akademika Janeza Miličinskega* (str. 7–21). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta.
- Šugman Stubs, K. (2010). Nefizično (psihično in čustveno) nasilje v partnerskih odnosih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(2), str. 141–151.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (2013). *Ur. l. RS*, št. 435/2013.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2016). *Ur. l. RS*, št. 68/2016.